

lent composicions, però no pensavem que en la bonyeguda i bigarrada paret que donen els conglomerats els primitius caçadors es decidiren a pintar, aprofitant un menut espai.

I una altra sorpresa: la Cova Jussana de la Moreria s'obre al N. Una circumstància negativa per a l'art rupestre, pensant que l'home refusà les coves així orientades per fredes i humides; raó que tampoc s'hi troben altres despulles arqueològiques. Açò és vàlid quan es tracta d'habitacles permanents, però no per a les parades ocasionals, servint d'aixopluc o llocs d'aguait esperant la caça. I també degué succeir amb les pintures rupestres, perquè llavors l'art era fonamentalment utilitari, per propiciar la captura d'animals, l'èxit en els combats... i apareix allí on es feia necessària la seua presència. Una situació actual o immediata sense pensar en una obra permanent de cara al futur. Per a la mentalitat del primitiu els mèrits artístics serien accessoris i el realisme i l'impressionisme, que nosaltres admirem, sols li valdrien per fer més expressiva la finalitat declarada; i açò depenia de la retenció visual i les mans hàbils de l'artista; unes qualitats personals, que per sort es donaren prou a sovint, però no sempre. Lligades a la vida diària, formant part de l'estructura econòmica, arreu les pintures rupestres feren necessàries, i hi hagué de tot en qual-sevol lloc.

FRANCESC ESTEVE I CALVEZ
Castelló, abril 1962.

Quan es va publicar aquest article ja em vaig interessar per aquestes pintures, però no vaig poder ubicar-les a la Moreria. Recentment, quan em vaig comprometre amb Rocher a realitzar els articles que hem denominat "Cultura Popular", vaig pensar que de-

via ser interessant transcriure l'article de F. Esteve i, al mateix temps, localitzar la pintura a la Moreria. Així que vaig aprofitar un parell de vesprades del mes de juny per córrer la Moreria, i seguint les indicacions de l'article de F. Esteve vaig creure que havia localitzat l'abric on deuen trobar-se les pintures; ara bé, no n'hi vaig trobar ni rastre. Vaig comunicar a Rocher el resultat negatiu de la meua recerca i vam decidir aprofitar la vesprada del dissabte 29 de juny per tornar a la Moreria.

Els dos vam acudir puntuals a la cita i, després d'aparcar el cotxe en el Molí la Roca (del qual van ser moliners els meus avantpassats per via materna), començarem a córrer tranquil·lament l'escena d'el miracle de les Coves, mentre aprofitàvem per xarrar i comentar -a més d'altres coses- que el pròxim any farà 50 anys del miracle i que -naturalment no seria sobrer dedicar una edició especial de "Tossal Gros" a commemorar l'esdeveniment que va marcar el futur del poble de les Coves.

Ens vam dirigir cap a l'abric que, segons jo, era el que esmentava el professor Esteve en el seu article, amb la qual cosa s'havia mostrat també d'acord Rocher. Però les pintures continuaven sense aparèixer davant les nostres pupil·les. Vam creure que havíem localitzat la seua possible ubicació i vam comprovar que, en eixa part de la roca, s'havia després (o havia estat arrancada?) una esquerdada. Era clar que algú havia arrancat les pintures. Vam fer algunes fotografies i decidírem tornar: les pintures havien desaparegut.

Com encara era prompte, vam pensar que era sobrer visualitzar de nou alguns del abrics visitats per mi sense cap resultat. Ens vam aturar

davant d'un que tenia certa similitud amb la descripció del professor Esteve i el vam observar amb deteniment, però no pareixia que hi era allò que cercàvem. Rocher ja se n'estava anant i jo ja estava fent mitja volta per seguir els seus passos quan, amb l'última mirada, vaig cridar: "Rocher, ací!". Sí, hi eren el falcó i el possible quadrúpede! Rocher s'hi va apropar i l'emoció ens omplia el cor: réiem, tornàvem a mirar, quasi ploràvem... Vam fer les corresponents fotografies i, ara sí, tornàvem cap al cotxe.

És evident que no podem assegurar l'autenticitat d'aquestes dues pintures rupestres, encara que el professor Esteve siga una autoritat en la matèria. El que sí podem dir és que aquesta tècnica del carbó fou també utilitzada en algunes pintures dels abrics del Barranc de la Cassulla. També podem assegurar que les capes formades per l'aigua

sobre les figures serveixen per a demostrar l'antiguitat en el cas dels abrics de la Valltorta; en el nostre cas, el quadrúpede ha desaparegut en la major part sota les concrecions formades per l'aigua, i també part dels tors del falcó, per la qual cosa podem parlar, possiblement, de dues pintures rupestres a la Moreria.

Tots aquells i aquelles que les visiteu heuen d'estar -esperem-ho així- amb molta cura i atenció: no les banyeu, ja que -en tractar-se de carbó- l'aigua no afavoreix la visualització, per la qual cosa tan sols aconseguiríem fer-les malbé; no les fregueu, perquè amb açò tampoc no les veuríem millor. Suposem que no se li passarà a ningú pel cap intentar arrancar-les, perquè -pel tipus de roca- es desfaria l'esquerda sobre la qual estan pintades. En fi, que cadascú actue segons bona consciència.

PASQUAL BOIRA MUÑOZ

